

Bakalářská práce „**Společnost na Hlučínsku mezi dvěma světovými válkami - Formování národní identity na příkladu školství**“ (autorka Veronika Němcová, Praha 2014, 79 stran)

Posudek vedoucího práce

Bakalářská práce Veroniky Němcové se zabývá mimořádně zajímavou problematikou konkurence různých vrstev identity na Hlučínsku. Prostřednictvím studie můžeme sledovat konflikt sebeidentifikace lokálního společenství s ambivalentní etnicitou a, na druhé straně, perspektivy moderního českého (československého) a německého nacionalismu. Interakce těchto tří vrstev identit (Moravci / Češi / Němci) tvoří základní osu práce, přičemž největší větší důraz je kladen na tlak českého nacionalismu (prostřednictvím československých úřadů, politiky či publicistiky) na tu část hlučínského obyvatelstva, jež v důsledku nedávné historie projevovale sepětí s německou kulturou.

Vedle základní otázky po způsobech formování národní identity obyvatel Hlučínska v letech 1920 - 1938, kdy zde (podle autorky) eskaloval konflikt českého a německého nacionalismu, se autorka rovněž ptá, nakolik měl neexpanzivní „zemský patriotismus“ v daném místě a čase vůbec šanci na přežití a uplatnění. Tato druhá otázka by mohla vést ke kontrafaktuální historii, autorka se nicméně ve studii přidrhuje dostupných pramenů a popisuje především strategie jednotlivých individuálních a kolektivních aktérů. Tázání po šancích na uchování regionální identity jakožto identity dominantní tak chápu spíše jako nahlédnutí do autorčiných úvah nad tématem, jež si neklade nárok na exaktní zodpovězení.

Práce je rozdělena na dvě části, z nichž první mapuje všeobecný kontext společnosti na Hlučínsku mezi dvěma světovými válkami a druhá se podrobněji zaměřuje na problematiku školství. V první části autorka čtenáře seznamuje především s politickými (přičlenění Hlučínska k Československu, strategie sčítání lidu), kulturně-politickými (spolkový život, církev a náboženství) a hospodářskými (pozemková reforma, nezaměstnanost) souvislostmi, jež významně ovlivňovaly zápas o kolektivní identitu Moravců. Některá z těchto témat, především otázka obživy (resp. nezaměstnanosti) a tlaků souvisejících se sčítáním lidu, se výrazně prolínají i druhou částí studie, protože je nelze od rozhodování rodičů o jazyku, v němž se budou vzdělávat jejich děti, zcela oddělit.

Do větší hloubky autorka proniká v druhé (stěžejní) části práce věnované zápasům o podobu školství na Hlučínsku. Zaměřuje se zde zejména na konflikt té části rodičů na Hlučínsku, která si z různých důvodů přála posílat své děti do německých škol, a československé správy prosazující v oblasti výlučně českojazyčné školství. Jak u dílčích témat a konfliktů, tak i v závěru práce autorka zdůrazňuje neschopnost proponentů českého (československého) i německého nacionalismu pochopit předmoderní identitu Moravců a připustit alespoň jako alternativu takovou cestu, která by je nenutila identifikovat se s jednou nebo druhou stranou.

Než se pokusím o hodnocení uspořádání studie, práce s prameny a věrohodnosti interpretace, přece jen se krátce zastavím u formy. Práce je psána poutavě a pěkným jazykem, což nevnímám jako samozřejmost. Na druhou stranu se v textu vyskytuje poměrně velký počet překlepů a občasné nesoulady ve skloňování přídavných a podstatných jmen; je znát, že finální verze textu vznikala poměrně narychlo. Dlouhé citáty jsou sice občas zajímavé, v některých případech ale narušují

argumentační nebo narativní strukturu práce. Do budoucna by bylo dobré, kdyby se autorka pokusila postoje aktérů ve větší míře reprodukovat a interpretovat vlastními slovy a citace používala poněkud skromněji. V seznamu použité literatury autorka neuvádí některé podstatné tituly, na něž přitom v textu práce odkazuje (od obecnějších filosoficko-historických prací jako je Rádlova válka Čechů s Němci až po zásadní odborné články k problematice). Krom toho chybí i základní literatura k meziválečnému Československu (např. trojdílná monografie Zdeňka Kárníka), tedy knihy podstatné pro kontext tématu práce, s nimiž zřejmě autorka pracovala. Opomenutí připisují opět časové tísní, ale je to škoda.

Podstatnější je pochopitelně obsahová stránka, tedy heuristika, interpretace, argumentace a míra zapojení do širších souvislostí. Obyvatelstvo Hlučínska (nazývané na základě vlastní identifikace pojmem Moravci) tvořilo specifickou skupinu, která si vlivem historických okolností poměrně dlouho zachovala silnou vrstvu lokální identity a která se tudíž v rámci konkurence moderních nacionalismů (německého a českého či československého) nacházela v dosti ambivalentní pozici. Dalším specifikem byla silná náboženská (katolická) identita, která byla před rokem 1918 cizorodá v převážně protestantském Prusku, jež se ale vymykala i jinak výrazně sekulárnějšímu prostředí českých zemí. Jakkoli se jedná o z popsanych důvodů specifickou skupinu (v tomto s autorkou souhlasím), je zároveň škoda, že její meziválečný příběh nebyl v úvodu zasazen do širšího kontextu. I v jiných částech českých zemí totiž existovala řada skupin, které se ještě po první světové válce stavěly k česko-německému konkurenčnímu boji nejednoznačně – počínaje obyvatelstvem židovského vyznání, přes část obyvatelstva na jižní Moravě, obecně smíšená manželství až po menší skupiny jakými byli například jihomoravští Charváti nebo obyvatelé jihočeského Vitorazska.

V části práce zasvěcující čtenáře do celkového kontextu společnosti na Hlučínsku po připojení oblasti k Československé republice autorka formuluje některé teze (např. odcizení Moravců Československé republice v důsledku pozemkové reformy apod.), jejichž pravdivost pochopitelně nemůže v rámci stručného vhledu doložit. I zde by navíc prospěla možnost vnímat širší kontext, což se týká například ekonomických souvislostí. Například nepopíratelné sociální a ekonomické problémy Moravců v meziválečném období jistě mohly být zdrojem napětí a překážkou jejich integrace v ČSR, kontext hospodářských problémů v Německu (hyperinflace, masová nezaměstnanost) by ale, pokud by byl zahrnut do analýzy, tuto tezi mohl přinejmenším zproblematizovat. Věřohodnosti práce by v těchto obecných pasážích, v nichž z logiky věci nemohly být zohledněny všechny souvislosti, každopádně prospělo o něco otevřenější vyznění jednotlivých kapitol.

Stěžejní část věnovaná školství je založená převážně na archivních pramenech různé provenience a přináší hlubší vhled do klíčové problematiky spojené s formováním národní identity. Povaha písemných pramenů, které vznikají především v souvislosti s konflikty a problémy, tu přirozeně strhává pozornost k česko-německému antagonismu, který autorka na základě dobových článků i dokumentů úřední povahy poctivě mapuje. Je přitom otázka, nakolik byly tyto spory skutečně určující pro život většiny obyvatelstva zemědělského a národnostně nevyhraněného regionu.

Velice zajímavé jsou sondy do každodennosti a (byť spíše ilustrativní) vhled do překrývání zdánlivě protichůdných vrstev identity na příkladu jednotlivých aktérů (učitelů, kněží apod.). Cenný je i pokus o charakterizování a dokumentaci přezíravého postoje národně uvědomělých (převážně Čechů z vnitrozemí, ale i, z druhé strany, sudetoněmeckých politiků) vůči Moravcům lavírujícími mezi více národními identitami a identitou lokální.

Místy je patrná zahlcenost prameny, které autorka obšírně cituje, aniž by byla vždy patrná jejich reprezentativnost (tj. čtenář si nemůže být vždy jist, zda se jedná o ojedinělý radikální hlas nebo o typický projev té či oné skupiny). Jakkoli je členění práce celkově přehledné a logické, některé argumenty nebo dílčí témata (jako například kritika soukromého vyučování v německém jazyce z české strany) se i tak opakují v několika různých kapitolách. Pokud by část studie měla být publikována ve formě odborného článku, vyžadoval by text zejména v tomto ohledu ještě poměrně dost práce.

Formální nedostatky, dílčí problémy v práci s prameny, absence některých kontextů i místy nedostatečně podložené či diskutabilní teze nijak nezpochybňují dobrou úroveň práce jako celku. Vnímám je především jako daň za poměrně rychlé sepsování finálního textu. Výsledná podoba práce každopádně svědčí o tom, že autorka má potenciál vědecky pracovat a zprostředkovávat kritické poznání minulosti čtenářům. Navzdory zmíněným nedostatkům proto navrhuji hodnotit práci ještě jako výbornou.

V Modrém dole, 21. srpna 2014

Matěj Spurný